
"HOŞGÖRÜ" VE "TOLERANS" KAVRAMLARINA PATRIKHANE YORUMU!

SALİM GÖKÇEN*

Star Televizyonu'nda kör dövüşüne sahne olan bir program seyrettik. Fener Rum Patrikhanesi'nin konu edildiği programda, Patrikhane'nin avukatı olan bir bayan katılımcı ve Patrikhane'nin hukuk danışmanı olan bir üniversite öğretim üyesini seyrederken Türk insanının nasıl çileden çıktığını düşünmekteydim.

Programda savunulan konulardan birisi, "Lozan'da Patrikhaneyi bağlayıcı bir madde yok" şeklindeydi. Lozan Andlaşması'nın 37-45 arası maddeleri azınlıklarla ilgili maddelerdir. Lozan Andlaşması'ndaki "Azınlıkların din ve hayır kurumları" tabiri acaba hangi kurumu bağlıyor? Yani illaki Patrikhane sözünün geçmesi mi gerekli? Ayrıca Patrikhane'nin tüzel bir kişiliği mi¹ var ki, ismen andlaşma metinleri içerisinde yer alsın. Bununla birlikte, Patrik ve Patrikhane Görevlileri azınlık mensubu değiller midir ki, kişi olarak, bir Türk vatandaşının tabî olduğu yasalardan ari tutulsunlar.

Patrikhane, bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluşudur ve tamamen Türk yasalarına tabîdir. Amaç, değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen Anayasa'daki Laiklik maddesinin bertaraf edilerek Türkiye'yi yeniden bir kaos ortamına sürüklemekse, gelin Patrikhane'yi 1862 Nizamnâmesine tabî kılalım ve bütün istekleriniz yerine gelsin! Türkiye'yi etnik ve dinsel bölücülüğün at koşturduğu bir ülke haline dönüştürelim! Ondan sonra, bu hukukî çıkmazın içinden nasıl çıkacağımızın yollarını da lütfen bize gösterin!

Bütün bunlarla birlikte nasıl oluyor da 6 Aralık 1923 tarihli Valilik Tezkeresi görmezlikten geliniyor. Bu tezkere tamamen Patrikhaneyi ve Patrikhane görevlilerini bağlayıcı hükümler taşıyan bir belgedir. St. Synode üyeleri Patrikhane görevlileri de-

ğiller midir ki, "Türk vatandaşları olmaları gerekmez" denilmektedir. Patrik'in yurt dışı seyahatler için Valik'ten izin istediği bilinmemektedir mi ki, Patrikhane Valilik'e karşı sorumlu değildir denilmektedir. Bu konuşmadan dahi Patrikhane'nin devlet protokolü içinde yer alması isteği anlaşılmaktadır.

Ayrıca 1995 ve 1997 yıllarında Patrikhane'nin öncülüğünde ve Avrupa Parlamentosu'nun desteğinde gerçekleştirilen Patmos Adası ve Karadeniz'deki çevre sempozyumlarındaki konuşmalar, toplantılar ve dağıtılan bildiri ve haritalar incelenmiştir.

Patrik Bartholomeos'un çeşitli vesilelerle Anadolu'daki kullanılmayan ve cemaati dahi olmayan kiliseleri ziyaret ederek buralarda göstermelik ayinler tertip etmesi, ardından yabancı basın kuruluşlarına "Buraların Elen toprakları olduğunu" söylemesini Türkiye'yi ve Türk insanını karalayıcı, rencide edici beyanatlarını bizzat yabancı basın kuruluşlarının yayınlarından takip etsinler (Bu konuda kendilerine yardımcı olabilirim).

Patrik'in ABD başta olmak üzere AB ve diğer Batılı ülkeleri ziyaretlerinde basına verdiği demeçler, Türkiye'yi her platformda şikayet etmesi, ziyaretlerinin hemen ardından Türkiye'nin ABD ve AB ülkelerinin en yüksek devlet makamlarınca Patrikhane konusunda uyarılması ne anlama geliyor. Ve bütün bunları yaparken hangi yetki ve makamı kullanıyor.

Bunların ardından bütün pişkinliğinizle çıkın ve hoşgörüden bahsedin. Sanırım bu ifadelerin gerçek anlamlarını ve kullanımlarını yeniden gözden geçirmemiz gerekecek.

Bilindiği üzere kavramlar, içinde yaşadıkları

kültür ile birlikte doğar, gelişir ve yaşarlar. Dilimize katılan yabancı sözcüklerin kavramlaşabilmeleri için de, kültürümüzle uyuşmaları ve bu doğrultuda anlam kazanmaları gerekir². Osmanlıca diye adlandırdığımız, Arapça, Türkçe, Farsça ağırlıklı, Batı dillerinden de katılımlarla oluşan Eklektik dilde müsamaha olarak kullanılan ve görmezliğe gelme, göz yumma, hoş görme, aldırış etmeme, savsaklama anlamlarına gelen Arapça sözcük³, günümüzde bazen hoşgörü, bazen de Tolerans olarak kullanılmaktadır. Tolerans sözcüğü, Latince tolerare kökünden türetilmiş bir sözcüktür ve Fransızca'da tolérer (tolérance), İngilizce'de de tolerare (tolerance) şeklindeki fiil kiplerinden gelen bir kelimedir. Antik Yunan ve Roma dinleri, uzunca bir süre toleranslı idiler. Bunlar, o tarihlerde, yabancı dinleri geçerli birer din olarak görüyor ve onlara tolerans gösteriyorlardı. Antik Yunan, toleranslı bir toplum yapısının ilk örneğidir denebilir. 1689 yılında İngiliz düşünür John Locke'un Tolerans Mektupları'nın etkisiyle, Papalık ve Kilisenin zorlamalarına karşın, Act of Toleration gündeme geldi. J. Locke yazılarında, devletin dinsel kurumlardan arındırılmasını savunuyordu. 1740'da Büyük Friedrich, Prusya kralı oldu ve yasaklanmış mezhepler ve tarikatlara tolerans tanıdı. Büyük Roma İmparatorluğu gibi Osmanlı İmparatorluğu da çeşitli hakları ve inançları bünyesinde taşıması gereği, yöntemin kolaylığı açısından, toleranslı davranmaya özen göstermiştir. Tolerans kelimesi sözlük anlamı itibarıyla, sabır, tahammül ve tennezzülü içerir⁴. Anadolu'da bu durum güzel bir deyişle dile getirilmiştir: "İNCİTME İNCİNİRSİN."

Toleransın karşılığı olarak verilen hoşgörü tanımlarında onun tahammül ve katlanma anlamlarını içerdiği bildirilmektedir⁵. Ancak, hangi disiplinde olursa olsun hoşgörünün mevcut olduğu yerde rahatsızlık, tahammül, katlanma ve bir iç sıkıntının olmaması gerekir⁶. Zira hoşgörünün insandaki yeri kalptir, gönüldür. Gönülden gelen bir şeyde ise, katlanma ve zorlanma diye bir şey olmaz.

Türkçe'deki hoşgörü sözcüğünün; özellikle reddetme, sıkıntı çekme, rahatsız olma, katlanma ve tahammül etme anlamlarını taşıyan tolerans sözcüğünden ayrıldığı görülecektir⁷. 28-30 Nisan 1999'da British Council'in tertip etmiş olduğu "Mutualities: Great Britain and İslam" konulu konferansa katılan Bayan Emma Nicholson, Büyük Britanya nüfusunun üçte birinin Müslüman olduğunu göz önüne alarak, tolerans konusunda; "Tebaa içerisinde mevcut olmasını istemediğimiz bir olaya karşı tolerans gösterilmesi (gerekir)" anlayışına yer vermiştir. Burada yer alan tolerans ifadesi; pek hoşlanmadığımız halde onlara mecburen katlanmak durumundayız, anlamında kullanılmıştır⁸.

Nitekim tolerans; hoşlanılmayan ve varlığı kabul edilmeyen fakat zorunlu olarak var olan şeylere karşı olumsuz bir tahammüldür. Bu düşüncelerin yer aldığı müzakerede, toleransın hoşgörüyle aynı olmadığı ve burada kullanılan hoşgörü teriminin, toleransın çok ötesinde ve ondan çok daha geniş olduğu vurgulanmaktadır⁹. Tolerans daha çok sıkıntı ve katlanma ile alakalı olup, buradaki katlanmanın biraz zoraki bir katlanma olduğu ifade edilmektedir. Buna paralel olarak toleransın; "aslında değmez ama hadi ruhsat vereyim de o da var olmaya devam etsin" gibi karşıdaki insanı küçümseme anlamı da mevcuttur. Tolerans sahibi, tolere ederken bir içsel sıkıntı yaşamaktadır. Yani tolerans sahibi, muhatap için olumlu bir iş yaparken, kendisi için de bir olumsuzluk ve sıkıntı içerisinde¹⁰.

Bu tanımlamaların ışığında bugün Fener Rum Patrikhanesi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nden "Hoşgörü" istemesi oldukça ilginçtir. Çünkü bu kavramın ne anlama geldiğini ya bilmemektedir ya da bugün kendisinin İstanbul'da bulunmasının yegane sebebinin Türkiye Cumhuriyeti'nin bir lütfu ve hoşgörüsü sayesinde olduğunu çabuk unutmuştur. Aslında Patrikhane'nin istediği bir hoşgörü değil bir "İMTİYAZ" talebidir.

Kendi içinde dahi hoşgörüye tahammül edemeyen bir kurumun hoşgörüsüz davranışlarından bazı-

ları şunlardır:

İstanbul'da Meryem Ana Kilisesi Papazı Vasili-os, Türk ve Müslüman Necla Abay'ı evlat edindiği ve ayağı kırıldığı dönemde bir ay kadar bir Türk hastanesinde tedavi gördüğü için önce kiliseye girişi yasaklandı, sonra telefonu, elektriği, suyu kesildi en son olarak da kilisenin kendisine tahsis ettiği evinden çıkarılmak istendi. Patrikhane tarihinde ilk kez bir papaz, mensubu olduğu patrikhanenin yetkilileri hakkında suç duyurusunda bulundu¹¹.

Heybeliada'daki Ruhban Okulu'na Teoloji Bölümü açılması için verdiği 3 milyon 300 bin Amerikan Dolarının okul açılmadan kullanıldığı iddiasıyla Fener Rum Patriği Bartholomeos'nun da aralarında bulunduğu 23 kişi hakkında dava açan Vasilaki Filoridi, ölümle tehdit edildiği gerekçesiyle Kadıköy Cumhuriyet Savcılığı'na başvurdu¹².

Suç duyurusu dilekçesinde, kendisini "Türkiye'de yaşayan, Hristiyan Ortodoks dini mensubu Türk vatanı" olarak tanıtan Filoridi, 3 milyon 300 bin Amerikan Dolarının akıbeti için Patrik Barholomeos, St. Synode Meclisi Üyeleri ve İsmail Sıtkı Küçük aleyhine Kadıköy 6. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne dava açtığını hatırlatmıştır.

Bu dava nedeniyle bu kişiler tarafından sürekli rahatsız edildiğini öne süren Filoridi, başvurusunda can güvenliği için koruma görevlisi verilmesini de istemiştir¹³.

Bunların dışında belki de en önemlisi, Patrikhanenin Türk Milletine ve Devletine ne kadar kin ve nefret beslediğini gösteren olay; bugün hala kapalı olan Patrikhane'nin orta kapısının bir türlü açılmasıdır.

Mora İsyanını teşvik ve himaye eden Patrik II. Gregorios, Sadrazam Bendereli Ali Paşa tarafından 1821'de Patrikhanenin orta kapısında astırıldığı için Patrikhanenin orta kapısı o günden bu yana kapalı tutulmaktadır ve bu kapının adına da "KİN KAPISI" adı verilmiştir.

Güya bu kapı Patrikle eşit seviyede bir Türk yetkilisi ASILDIĞINDA açılacaktır¹⁴. Türk yazarları-

nın sürekli yazdığı bu hususu ihtiyatla karşılayacaklar olabilir düşüncesiyle, Yunan asıllı bir yazarın kalemine müracaat ediyoruz:

"Ben özellikle kütüphaneye gitmek istediğimden soldaki kapıdan içeri giriyorum. Çünkü ortadaki kapı 132 yıldan [1821'den] beri kapalı duruyor. Bu durum Sadrazam Bendereli Ali Paşanın Patrik Gregorios'u öldürtmesinin geleneksel yas ve protesto gösterisidir¹⁵."

Büyük Larousse, Fener Ortodoks Rum Patrikhanesi maddesinde şunları yazmaktadır:

"Mora ayaklanmasını açıktan açığa kıskırtan patrik, patrikhanenin ana giriş kapısı önünde, dini elbiseleriyle asıldı (22 Nisan 1821). Bu tarihten sonra patrikhanenin ana giriş kapısı sürekli kapalı tutuldu. Kapının arkasına Ghrigoros [Gregorios] II'nin bir resmi konuldu ve patrikhaneye orta kapısının sağındaki kapıdan girilip, solundakinden çıkılmaya başlandı¹⁶."

Dolayısıyla Patrikhane bugün iyi niyetli bir müessese ise bir iyi niyet gösterisinde bulunmalı ve ilk olarak Orta Kapı'yı açmalıdır.

DIPNOTLAR

- * Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Elemanı.
- 1- Tüzel Kişilik: Hukuk bakımından tek bir kişi sayılan birçok kişilerin veya malların topluluğundan doğan, tek bir kişi sayılan varlık, hükmî şahıs.
- 2- Ekrem Ülkü, "Hoşgörü ve Tolerans", Anadolu Aydınlanma Vakfı.
- 3- Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Haz. Ferit Develioğlu, Ak Yay., Ankara, 1996, s.738.
- 4- Ülkü, "Hoşgörü ve Tolerans".
- 5- Kenan Gürsoy, "Felsefe ve Hoşgörü", Felsefe Dünyası, S:1, Ankara 1991, s.18-21.
- 6- Orhan Hançerlioğlu, "Hoşgörü", Felsefe Ansiklopedisi, c.II, İstanbul, 1977, s.338.
- 7- Ömer Aslan, "Hoşgörü ve Tolerans Kavramlarına Etimolojik Açidan Analitik Bir Yaklaşım", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.IV, S:2, (2001) s.357.
- 8- Kemal Karpat, "Müzakere", Osmanlı'da Hoşgörü, İstanbul, 2000, s.37.
- 9- Karpat, "Müzakere", s.38.
- 10- Kenan Gürsoy, "Batıda Tolerans Fikri ve Osmanlı Hoşgörüsü", Osmanlı'da Hoşgörü, İstanbul 2000, s.93-94
- 11- Hürriyet, (19 Mayıs 2002).
- 12- NTV, (29 Kasım 2002).
- 13- NTV, (29 Kasım 2002).
- 14- Yusuf Gedikli, UFUK ÖTESİ Gazetesi, Temmuz 2002.
- 15- İlhan Pınar, "Avrupalı Gözüyle 1950'li Yılların İstanbul Üçlemesi", Toplumsal Tarih, S:3, (Mart 1994), s.11.
- 16- Büyük Larousse, c. 7, s.4031.
